

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถาบันการศึกษาไทย*
**APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES IN THE ASSESSMENT AND
EVALUATION OF THAI EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

ปวันรัตน์ ทรงนวน¹, จิราภรณ์ ฝันสว่าง²
โรงเรียนบ้านโคกโบสถ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3¹
Ban Kokbodt School, Surin Primary Educational Service Area Office 3¹
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus²
Email : pawanrat.son@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการของพุทธศาสนาในการประเมินผลของสถาบันการศึกษาไทย จากการศึกษาพบว่า การผสมผสานที่โดดเด่นระหว่างจิตวิญญาณและวิชาการ รวมทั้งแนวทางที่สามารถเสริมสร้างความลึกซึ้งในการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ไม่เพียงแต่จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่ยังเป็นการสร้างสังคมที่มีความสมดุลและมีความสุขยิ่งขึ้น ดังนั้น ระบบการศึกษาไทยมุ่งมั่นที่จะผลิตบุคคลที่มีความรอบรู้ การบูรณาการ หลักการเหล่านี้จึงถูกมองว่าเป็นการตอบสนองที่สำคัญต่อความท้าทายทางการศึกษาในปัจจุบัน การศึกษาในสังคมไทยมีความสำคัญทั้งในเชิงสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่สถาบันการศึกษาไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังคงพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียนควบคู่กันไปด้วย กระบวนการวัดและประเมินผลในปัจจุบันเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาการเป็นหลักซึ่งไม่ครอบคลุมต่อการพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวทางที่มีความสำคัญในการปรับปรุงกระบวนการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของการพัฒนาผู้เรียนในทุกมิติ

คำสำคัญ : การประยุกต์ใช้; พุทธธรรม; การวัดและประเมินผล; การศึกษาไทย

ABSTRACT

This article investigates the integration and application of core Buddhist principles in the evaluation framework of Thai educational institutions. The study identifies a significant synthesis where spiritual wisdom and academic rigor converge, presenting an approach capable of fostering deeper learning and comprehensive moral development among students. The implementation of these Buddhist tenets is argued to be crucial, not only for enhancing the quality of education but also for cultivating a more balanced and flourishing society. Given that the contemporary Thai education system is mandated to produce holistically developed individuals, the integration of these principles is viewed as an essential response to current educational challenges. Current standard measurement and evaluation processes primarily focus on academic achievement, often neglecting the equally vital aspects of students' moral consciousness and ethical growth. Consequently, this study proposes that the systematic application of Buddhist principles offers a crucial pathway for refining assessment methodologies to achieve genuine congruence with the goal of holistic learner development across all dimensions.

Keywords : Application; Buddhism; Measurement and Evaluation; Thai education

1. บทนำ

หลักสูตรการศึกษาแต่ละระดับต่างก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีการรู้คิดดีด้วยเหตุและผลอย่างเหมาะสม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถในการแข่งขัน เพิ่มศักยภาพให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ พึ่งตนเองได้ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล และสามารถประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล และในโลกแห่งเทคโนโลยีการสื่อสารในขณะนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า ทุกคนเกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและรวดเร็วทั้งทางตรงและทางอ้อมเนื่องจากการมีช่องทางแห่งการรับรู้ข่าวสารมากมายหลายทางตามสภาพการณ์แห่งความเป็นเทคโนโลยีดังกล่าว ดังนั้นผู้เรียนจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพทางด้าน การรับรู้และการเรียนรู้ในลักษณะทันการณ์ คือมีการศึกษาหาความรู้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นในระบบ หรือนอกระบบ หรือด้วยตนเองเพื่อให้อยู่ในโลกสมัยใหม่ที่ได้ชื่อว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ด้วยเหตุดังกล่าวทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติ ประเทศและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมโลกอย่างมีความสุข เพราะในสภาวะปัจจุบันสังคมมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วด้วยลักษณะของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่มีการสื่อสารข้อมูลความรู้ที่รวดเร็วทันสมัยด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงซึ่งจะกระทบต่อคนในสังคม แต่ละคนจึงต้องปรับตัวและเรียนรู้ในการดำรงชีพให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ รู้จักปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังดำเนินอยู่ สำหรับการจัดการศึกษาโดยทั่วไปไม่

ว่า จะเป็นประเทศใดก็ตามจะมุ่งเน้นความสำคัญด้านความรู้ ความคิด และความสามารถเพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุลโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามความเชื่อของนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมที่ว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เมื่อได้รับการส่งเสริมให้สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ สอดคล้องกับนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยมที่เชื่อว่าถ้าบุคคลได้รับกิจกรรมและลงมือกระทำ มีการฝึกปฏิบัติ จริ่งนำไปสู่ความสามารถและทักษะทำได้ คิดเป็นทำเป็น การจัดการเรียนรู้ที่ดีนั้นควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะแต่ละคนแตกต่างกันมาตั้งแต่เกิด อันเนื่องจากโครงสร้างของยีนและดีเอ็นเอ จึงทำให้สภาพที่เป็นของแต่ละคนแตกต่างกัน เช่น มีรูปร่างลักษณะ ค่านิยม ความเชื่อ ความสนใจมีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญา ความถนัดหรืออาจกล่าวได้ว่ามีบุคลิกภาพและมีพฤติกรรมที่ต่างกันอย่างนั้นเอง หากวิเคราะห์ให้ดีจะพบว่า การที่บุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคลแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ พันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม

การจัดการเรียนรู้ที่ดีมีประสิทธิภาพต้องขึ้นอยู่กับครูผู้สอนที่จะต้องจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานของแนวคิดตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ คือ สอนด้วยการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือให้ความสำคัญแก่นักเรียนให้มากขึ้นด้วยการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมให้พวกเขาได้คิดตัดสินใจและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ครูจะต้องเตรียมการสอนแต่ละครั้งเป็นอย่างดีว่า จะเตรียมกิจกรรมอะไร กิจกรรมลักษณะใดจึงสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละระดับและจงใจให้นักเรียนสนใจอยากลงมือกระทำด้วยตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวทั้งครูและนักเรียนต้องมีความพึงพอใจและรักในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของตน คือครูต้องชอบและพอใจในขณะที่ปฏิบัติการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนด้วยความขยันหมั่นเพียร เอาใจใส่ด้วยใจจดจ่อกับงานสอนนักเรียน และใช้ความสามารถหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งในส่วนตัวและนักเรียนให้สำเร็จ ส่วนนักเรียนก็มีความรู้สึกรัก ชอบ ตั้งใจศึกษาค้นคว้าหาความรู้ และมีสมาธิในการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งใช้สติปัญญาคิดใคร่ครวญในองค์ความรู้ที่ได้รับไปใช้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในปัจจุบันและในภายหน้า ดังนั้น ครูที่ยึดหลักพุทธธรรม ย่อมมีความ สามารถสอนนักเรียนให้เป็นคนดี คือมีทั้งคุณธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีความเก่งในด้านความรู้ความสามารถและมีทักษะชีวิตที่นำไปสู่ความสุข เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้าก็จะเป็นบุคคลที่สร้างสรรค์ครอบครัวและสังคมตลอดจนประเทศชาติให้มีแต่ความเจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่การเรียนรู้มีการพัฒนาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สถาบันการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการเตรียมบุคคลให้สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม กระบวนการวัดและประเมินผลในปัจจุบันของสถาบันการศึกษาไทยมักจะมีแนวโน้มไปที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในแง่วิชาการเป็นหลัก ทำให้ขาดการประเมินผลที่ครอบคลุมด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นมิติสำคัญของการพัฒนาบุคคลทั้งในแง่ปัญญาและจิตใจ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ตามแนวคิดของพุทธศาสนา มนุษย์ไม่ได้ประกอบด้วยเพียงแคปัญญาเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยมิติด้านจริยธรรมและจิตใจ การศึกษาในพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านวิชาการ (ปัญญา) ด้านคุณธรรม (ศีล) และด้านสมาธิ (จิต) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่รู้จัก

และยอมรับในวงการศึกษาระดับสากลว่าเป็นแนวทางการศึกษาที่ครอบคลุม (Holistic Education) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) ในขณะที่การวัดและประเมินผลในปัจจุบันยังคงเน้นที่การสอบและการประเมินผลด้านวิชาการเป็นหลัก แนวทางการวัดผลตามหลักพุทธธรรม เช่น หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ) วิริยะ (ความพยายาม) จิตตะ (การตั้งใจ) และวิมังสา (การพิจารณา) จะช่วยให้กระบวนการประเมินผลไม่เพียงแต่มุ่งเน้นที่ความสำเร็จทางวิชาการ แต่ยังคงครอบคลุมถึงการพัฒนานักเรียนในด้านจิตใจและความพยายาม หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการประเมินผลสมัยใหม่ เช่น Bloom's Taxonomy ซึ่งแบ่งระดับความสามารถทางการเรียนรู้เป็นขั้นตอน และ Constructive Alignment ซึ่งเน้นความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การสอน และการประเมินผล (Anderson, 2001)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการวัดและประเมินผลการศึกษาไทยสามารถทำได้โดยการนำอิทธิบาท 4 มาใช้ในการวัดความพยายาม ความตั้งใจ และการพิจารณาแก้ปัญหาของนักเรียน นอกจากนี้ยังสามารถนำอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มาเป็นแนวทางในการประเมินผลในด้านจริยธรรมและการพัฒนาตนเองของนักเรียน แนวทางนี้จะช่วยให้นักเรียนไม่เพียงแต่เข้าใจถึงปัญหาและการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน แต่ยังสามารถประเมินความก้าวหน้าทางจริยธรรมและคุณธรรมของตนเองได้

2. บริบททางประวัติศาสตร์

การพัฒนาการศึกษาพุทธศาสนาในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจการประยุกต์ใช้หลักการของพุทธศาสนาในการประเมินและการประเมินผลของสถาบันการศึกษา การก่อตั้งมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นก้าวสำคัญในการบูรณาการการศึกษา ระดับอุดมศึกษาเข้ากับประเพณีพุทธศาสนา ไม่เพียงแต่สำหรับพระภิกษุและสามเณรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงฆราวาสด้วย พุทธศาสนาสสมัยใหม่ในประเทศไทยได้พัฒนาไปสู่การมีบทบาทสำคัญในการปกครองสังฆะ ชุมชนของพระสงฆ์ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม และเสริมสร้างความรู้ทางพุทธศาสนาของประชาชนชาวไทย พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นรัฐธรรมนูญสำหรับชีวิตของพระสงฆ์ เน้นความสำคัญของการศึกษาและได้มีอิทธิพลต่อการปกครองของสถาบันการศึกษาพุทธศาสนา จึงผสมผสานการปฏิรูปการศึกษากับคำสอนและค่านิยมของพุทธศาสนา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูระบบการศึกษาไทยโดยการนำการจัดการโรงเรียนเป็นฐานและการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักสูตร ให้สอดคล้องกับบริบททั้งในระดับโลกและระดับท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) การปฏิรูปเหล่านี้เป็นการตอบสนองต่อความต้องการโครงสร้างการศึกษาที่ไม่เพียงแต่ผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถเท่านั้น แต่ยังปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมของพุทธศาสนาและทักษะการคิดเชิงวิพากษ์อีกด้วย ขณะที่ประเทศไทยสำรวจภูมิทัศน์ทางการศึกษา บริบททางประวัติศาสตร์ของการศึกษาพุทธศาสนายังคงกำหนดหลักการที่สถาบันต่างๆ ใช้ในการประเมินและประเมินผลการปฏิบัติงาน การมุ่งเน้นทั้งการเติบโตทางจิตวิญญาณและความเป็นเลิศทางวิชาการเน้นลักษณะเฉพาะของระบบการศึกษาไทย ซึ่งค่านิยมพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมได้รับการปรับให้เข้ากับความต้องการทางการศึกษาร่วมสมัย

3. แนวคิดทางพุทธศาสนาในบริบทของการศึกษา

แนวคิดทางพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวปฏิบัติทางการศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะในบริบทของการสอนศีลธรรมและจริยธรรม การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้เข้าสู่หลักสูตรการศึกษามีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่มีจริยธรรม ความสามัคคีในสังคม และความเมตตากรุณาในหมู่นักเรียน

แนวคิดทางทฤษฎี การศึกษาตามหลักพุทธศาสนามีหลักธรรมสำคัญคือ อริยสัจ 4 และ มรรค 8 ซึ่งเป็นกรอบในการทำความเข้าใจเรื่องทุกข์และเส้นทางสู่การหลุดพ้น คำสอนเหล่านี้เน้นความสำคัญของการมีความเข้าใจที่ถูกต้อง เจตนาที่ถูกต้อง วาจาที่ถูกต้อง และการกระทำที่ถูกต้อง ซึ่งทั้งหมดนี้ร่วมกันนำทางการพัฒนาทางศีลธรรมของนักเรียน ครูผู้สอนใช้หลักการเหล่านี้ในการปลูกฝังทัศนคติและพฤติกรรมที่ดี ส่งเสริมให้นักเรียนมีเมตตาและกรุณาในชีวิตประจำวัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549)

การปฏิบัติทางการศึกษา การประยุกต์ใช้คำสอนของพระพุทธศาสนาในสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียนวัดพระธรรมกายและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แสดงให้เห็นถึงการนำคุณค่าทางพระพุทธศาสนามาใช้ในห้องเรียน หลักสูตรมักจะรวมแนวคิดสำคัญของพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษาสังคม ส่งเสริมการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ครอบคลุมความยุติธรรมทางสังคมและความเป็นพลเมือง (Jones, 2013) ตัวอย่างเช่น การเป็นผู้นำที่มีจริยธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนจะถูกเน้นผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่สอดคล้องกับคำสอนทางศีลธรรมของพระพุทธศาสนา

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษา พระสงฆ์ที่สอนศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่คุณค่าของพุทธศาสนาในโรงเรียน เนื่องจากการมีอยู่ของพวกเขาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษาศีลธรรม งานวิจัยระบุว่าเงื่อนไขและแนวปฏิบัติของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการพุทธศาสนาได้รับการประเมินในระดับสูงทั้งจากครูและนักเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงผลกระทบเชิงบวกต่อผลการศึกษา ความมุ่งมั่นของพระสงฆ์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาพุทธศาสนานั้นเห็นได้ชัดจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการริเริ่มการเข้าถึงชุมชน

ความท้าทายและข้อเสนอแนะ การบูรณาการหลักการของพุทธศาสนาในด้านการศึกษาจะประสบความสำเร็จ แต่ยังคงมีความท้าทาย เช่น การสร้างสมดุลระหว่างเนื้อหาทางศาสนาและทางโลก การฝึกอบรมครู และการมีส่วนร่วมของนักเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ข้อเสนอแนะรวมถึงการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครอบคลุม การเพิ่มทรัพยากร และวิธีการประเมินที่เป็นนวัตกรรมใหม่เพื่อสนับสนุนประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนภายในกรอบการศึกษาพุทธศาสนา การขยายการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาทั่วประเทศไทยยังถือเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมประชากรที่มีจริยธรรมและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

4. การประเมินและการวัดผล

ในประเทศไทยภาพรวมการประเมินและการวัดผลในสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยมุ่งเน้นที่การปรับปรุง

คุณภาพการสอน การบริหารจัดการโรงเรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชน วิธีการเหล่านี้มีความสำคัญในการระบุพื้นที่ที่ต้องปรับปรุงและการวางแผนการดำเนินการเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

รูปแบบการประเมินผล ในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ๆ ได้แก่ การประเมินผลแบบพอร์มาทิฟและการประเมินผลแบบซัมเมทิฟ

1. การประเมินผลแบบพอร์มาทิฟ: การประเมินผลแบบพอร์มาทิฟ การประเมินผลแบบพอร์มาทิฟเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนตลอดช่วงการสอน มีเป้าหมายเพื่อให้ข้อเสนอแนะทั้งสำหรับนักเรียนและครู ช่วยปรับปรุงการสอนและการเรียนรู้ วิธีการประเมินผลแบบพอร์มาทิฟที่พบได้บ่อยในโรงเรียนไทย ได้แก่ การทำแบบทดสอบ การอภิปรายในชั้นเรียน และการบ้าน กลไกการให้ข้อเสนอแนะอย่างต่อเนื่องนี้ช่วยให้ครูปรับกลยุทธ์การสอนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียนได้

2. การประเมินผลแบบซัมเมทิฟ: การประเมินผลปลายภาค (Summative Assessment) เป็นการประเมินที่ดำเนินการเมื่อสิ้นสุดช่วงการเรียนรู้ เช่น ภาคการศึกษาหรือปีการศึกษา เพื่อสรุปผลการเรียนรู้ของนักเรียน ในประเทศไทย การประเมินนี้รวมถึงการสอบปลายภาคและการทดสอบมาตรฐาน เช่น การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้พื้นฐาน (O-NET) แม้ว่าการประเมินเหล่านี้จะเป็นภาพรวมของผลการเรียนรู้ของนักเรียน แต่ก็มักถูกวิจารณ์ว่าเน้นการท่องจำมากเกินไปและไม่สามารถจับความสามารถโดยรวมของนักเรียนได้อย่างเพียงพอ

แนวทางปฏิบัติการวัดและประเมินผล การประเมินในโรงเรียนไทยครอบคลุมการประเมินนักเรียน ครู และโรงเรียน

การประเมินนักเรียน การประเมินนักเรียนส่วนใหญ่ที่พึ่งพาคะแนนที่ได้จากการประเมินแบบพอร์มาทิฟและซัมเมทิฟ ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงผลการเรียนและความก้าวหน้าของนักเรียน แนวโน้มล่าสุดได้เปลี่ยนไปสู่การประเมินแบบองค์รวม ซึ่งพิจารณาด้านพฤติกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตร และทัศนคติ นอกเหนือจากคะแนนทางวิชาการ

การประเมินครู กระบวนการประเมินครูในประเทศไทยมีหลายด้าน รวมถึงการประเมินตนเอง การทบทวนโดยเพื่อนร่วมงาน และการประเมินโดยผู้บังคับบัญชา วิธีการที่ครอบคลุมนี้ช่วยให้ครูได้รับข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการสอนและการมีส่วนร่วมในชุมชนโรงเรียน

ความท้าทายและทิศทางในอนาคต แม้ว่าจะมีความก้าวหน้า แต่ระบบการศึกษาไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการในวิธีการประเมินและการวัดผล มีความจำเป็นเร่งด่วนในการเปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบท่องจำไปสู่การเรียนรู้ที่เน้นทักษะมากขึ้น ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในกรอบการประเมินและวิธีการสอน นอกจากนี้ การฝึกอบรมครูในวิธีการประเมินที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ข้อมูลการประเมินเพื่อปรับปรุงผลการศึกษา การพัฒนากลยุทธ์การประเมินอย่างต่อเนื่องมีเป้าหมายเพื่อเตรียมนักเรียนไทยให้พร้อมสำหรับโลกที่เชื่อมโยงกันมากขึ้นและมีการแข่งขันสูงขึ้น สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษานานาชาติอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

กรณีตัวอย่าง

การพัฒนากระบวนการสอนในโรงเรียนปริยาลัย

การศึกษาที่ดำเนินการในโรงเรียนปริยาลัย จังหวัดแพร่ มุ่งเน้นการนำระบบการสอนที่เน้นการมีจิตบริการในหมู่นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 มาใช้ การวิจัยนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 217 คน และการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูจำนวน 10 คน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวิจัย ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลต่างๆ เช่น โครงสร้างครอบครัว ระดับรายได้ และสภาพความเป็นอยู่ มีผลอย่างมากต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในวิชาสังคมศึกษา ซึ่งส่งเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ

การประเมินยังเน้นพฤติกรรมสำคัญ 5 ประการที่ถือว่าจำเป็นสำหรับการส่งเสริมทัศนคติการมีจิตบริการ ได้แก่ การแบ่งปัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ การดูแลผลประโยชน์สาธารณะ การกระทำเพื่อสาธารณะ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการประเมินในระดับที่น่าชื่นชม

การพัฒนากระบวนการสอนมุ่งเน้นการเสริมทักษะ เช่น ความรับผิดชอบ การสื่อสาร และหลักจริยธรรม ผ่านการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างกระตือรือร้น คณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญได้ให้การประเมินและอนุมัติระบบการสอนนี้ผ่านการอภิปรายกลุ่ม ซึ่งแสดงถึงการสนับสนุนอย่างแข็งขันต่อโครงการนี้ (นันทน์ภัส พิมพ์กรทิติกุล, 2565)

5. การวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษาไทยและนานาชาติ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบเผยให้เห็นความแตกต่างอย่างมากระหว่างระบบการศึกษาไทยและมาตรฐานสากล โรงเรียนไทยมักเน้นการท่องจำและการเคารพอำนาจ ซึ่งอาจขัดขวางความคิดสร้างสรรค์และการสอบถามส่วนบุคคลในทางตรงกันข้าม มาตรฐานสากลสนับสนุนวิธีการที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและการมีส่วนร่วม ซึ่งส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการทำงานร่วมกันที่จำเป็นสำหรับแรงงานโลกในปัจจุบันการเปลี่ยนไปใช้วิธีการสอนที่ทันสมัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการปรับปรุงผลการศึกษา ดังที่เห็นได้จากโรงเรียนที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ซึ่งมีรายงานผลการเรียนที่ดีขึ้นและการเตรียมความพร้อมสำหรับความท้าทายในอนาคต

โดยการผสมผสานหลักการของพุทธศาสนาเข้ากับกรอบการศึกษา สถาบันการศึกษาไทยสามารถเชื่อมช่องว่างระหว่างแนวทางการศึกษาแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ส่งเสริมการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านที่เน้นไม่เพียงแต่ความสำเร็จทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างลักษณะนิสัยและความเข้าใจทางจริยธรรมด้วย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบ การบูรณาการหลักพุทธศาสนาในระบบการศึกษาไทยได้รับความสนใจเนื่องจากแนวทางการศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์ ส่วนนี้เปรียบเทียบลักษณะของกรอบการศึกษานี้กับมาตรฐานสากล โดยเน้นความคล้ายคลึงและความแตกต่างในหลักสูตร วิธีการสอน และกลยุทธ์การประเมิน

ลักษณะการบริหารการศึกษาตามหลักพุทธศาสนา การวิจัยที่วิเคราะห์การบริหารการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาเผยให้เห็นถึงการเน้นคุณค่าทางจริยธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวรวมถึงการสังเคราะห์ความรู้ปัจจุบัน การเปรียบเทียบผลการวิจัย และการนำเสนอข้อมูลเชิงลึกใหม่ๆ วิธีการเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะการวิจัยเชิงเมตา-เอทโนกราฟีถูกนำมาใช้ในการตรวจสอบลักษณะของประเด็นสำคัญ 15 ประเด็นในโดเมนนี้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า คุชณินพจน์มักสะท้อนถึงความมุ่งมั่นต่อหลักการ เช่น ความเมตตา ความสามัคคีทางสังคม และการพัฒนาทางศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงอริยสัจ 4 และมรรค 8

การเปรียบเทียบหลักสูตร การศึกษาไทยถูกควบคุมโดยส่วนกลาง เพื่อให้มั่นใจถึงความสม่ำเสมอทั่วประเทศ อย่างไรก็ตาม มีการวิจารณ์ว่ามุ่งเน้นความรู้ทางทฤษฎีมากกว่าการประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ในทางตรงกันข้าม มาตรฐานสากลเน้นหลักสูตรที่ครอบคลุมซึ่งส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งรวมถึงวิชาต่าง ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการพัฒนาที่รอบด้าน ดังที่เห็นในระบบการศึกษาของสหราชอาณาจักรและสหรัฐอเมริกา การบูรณาการคำสอนของพุทธศาสนาในหลักสูตรไทยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเน้นหัวข้อต่างๆ เช่น ความเป็นพลเมืองและความยุติธรรมทางสังคม

หลักการศึกษาศาสตร์ของพุทธศาสนา เน้นการสอนที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งแตกต่างจากวิธีการสอนในระดับสากลที่มักใช้เทคนิคที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมและผลการเรียนรู้ ในทางปฏิบัติ ระบบการศึกษาไทยผสมผสานคุณค่าดั้งเดิมกับกลยุทธ์การสอนสมัยใหม่ โดยพยายามรักษาสอดคล้องระหว่างการศึกษาด้านจิตวิญญาณและการศึกษาเชิงวิชาการ อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทาย เช่น ความจำเป็นในการฝึกอบรมครูและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในหลักสูตรที่ผสมผสานองค์ประกอบทางศาสนาและทางโลกเข้าด้วยกัน

การประเมินและการวัดผล การปฏิบัติการณ์ประเมินในสถาบันการศึกษาไทยที่ยึดหลักพุทธศาสนา เน้นการประเมินแบบองค์รวม โดยพิจารณาไม่เพียงแต่ผลการเรียนรู้ทางวิชาการ แต่ยังรวมถึงการพัฒนาเชิงจริยธรรมและศีลธรรมซึ่งแตกต่างจากวิธีการประเมินแบบดั้งเดิมในระบบการศึกษานานาชาติที่มักเน้นการทดสอบมาตรฐานและตัวชี้วัดเชิงปริมาณ การบูรณาการการประเมินเชิงคุณภาพ เช่น โครงการมีส่วนร่วมในชุมชน สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาในเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลและสังคม

ทิศทางในอนาคต การบูรณาการหลักพุทธศาสนาในการประเมินและการวัดผลของสถาบันการศึกษาไทยคาดว่าจะมีการพัฒนาอย่างมากในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า เมื่อภูมิทัศน์ทางการศึกษาในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลมากขึ้น มีการยอมรับมากขึ้นถึงความจำเป็นในการสร้างสมดุลระหว่างคำสอนพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมกับแนวปฏิบัติทางการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาท้าทายสมัยใหม่ เช่น สุขภาพจิต ความไม่เท่าเทียมทางสังคม และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

การเน้นพัฒนาการแบบองค์รวม กรอบการศึกษาในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมุ่งเน้นการออกแบบหลักสูตรที่ครอบคลุม ไม่เพียงแต่เนื้อหาวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการศึกษาด้านจริยธรรมและศีลธรรมที่หยั่งรากในคุณค่าของพุทธศาสนา วิธีการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคลที่มีความรอบรู้ซึ่งมีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และความสามารถในการเป็นผู้นำที่มีจริยธรรม แนวคิดสำคัญของพุทธศาสนา เช่น ความกรุณา การมีสติ และอริยสัจ 4 คาดว่าจะกลายเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการประเมินทางการศึกษา นำทางทั้งนักเรียนและครูไปสู่การบรรลุความกลมกลืนส่วนบุคคลและชุมชน

การฝึกอบรมครูและการบูรณาการหลักสูตร การฝึกอบรมครูจะมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกในการบูรณาการคำสอนของพุทธศาสนาเข้ากับหลักสูตรระดับชาติ ครูจะต้องมีความรู้ทั้งในหลักการของพุทธศาสนาและเทคนิคการสอนสมัยใหม่เพื่อส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีความพยายามที่จะปรับปรุงนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนโครงการเหล่านี้ เพื่อให้การศึกษาพุทธศาสนายังคงมีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบในศตวรรษที่ 21

การใช้เทคโนโลยี ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังมีแนวโน้มที่จะปฏิวัติการศึกษาพุทธศาสนา แพลตฟอร์มออนไลน์และเครื่องมือเล่าเรื่องดิจิทัลอาจถูกนำมาใช้เพื่อให้คำสอนของพุทธศาสนาเข้าถึงได้ง่ายขึ้นสำหรับผู้ชมที่กว้างขึ้น การบูรณาการเทคโนโลยีนี้สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและมีการโต้ตอบ ทำให้คำสอนมีความน่าสนใจและนำไปใช้กับปัญหาสมัยใหม่ได้มากขึ้นการนำวิธีการสอนที่เป็นนวัตกรรมมาใช้คาดว่าจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาโดยรวม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในหมู่นักเรียน

ความท้าทายและโอกาส แม้จะมีทิศทางที่น่าสนใจ แต่ความท้าทายเช่นการสร้างสมดุลระหว่างการศึกษาระบบศาสนาและแบบโลก การรับรองความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม และการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูยังคงต้องได้รับการแก้ไข การอภิปรายอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้จะเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างกรอบการศึกษาที่กลมกลืนซึ่งเคารพความหลากหลายของความเชื่อในขณะที่ส่งเสริมค่านิยมหลักของพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมการสนทนาเปิดระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบการศึกษา สถาบันการศึกษาไทยสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การปฏิรูปการศึกษายังคงดำเนินต่อไป ศักยภาพของพุทธศาสนาในการมีส่วนร่วมในโครงการการศึกษาในระดับโลกที่มุ่งเน้นจริยธรรม สุขภาพจิต และความยั่งยืนยังคงมีอยู่มาก ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการปลูกฝังคนรุ่นใหม่ที่ไม่เพียงแต่มีความสามารถทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังมีพื้นฐานทางจริยธรรมที่มั่นคง

6. หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการวัดและประเมินผลการศึกษา

การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการวัดและประเมินผลนั้น เน้นที่การประเมิน คุณลักษณะภายใน ควบคู่ไปกับ ผลลัพธ์ภายนอก หลักการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้แก่

หลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย

1) ศีล : ประเมินพฤติกรรมทางกายและวาจาที่เป็นไปตามหลักจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย การเคารพสิทธิผู้อื่น

2) สมาธิ : ประเมินความสามารถในการมีสมาธิ ความตั้งใจในการเรียนรู้ การจัดการอารมณ์ และความอดทนในการทำงาน

3) ปัญญา : ประเมินความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการใช้เหตุผลอย่างรอบด้าน รวมถึงความเข้าใจในความเป็นจริงของชีวิต

หลักอริยมรรคมีองค์ 8 เน้นการประเมินที่ สัมมาทิฏฐิหรือทัศนคติที่ถูกต้องต่อการเรียนรู้ และการใช้ชีวิต โดยวัดจากการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น สัมมาอาชีวะ ซึ่งสามารถ ประเมินผ่านการฝึกงานหรือโครงการที่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคม

แนวทางการวัดและประเมินผลที่บูรณาการพุทธธรรม

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมนี้เรียกร้องให้มีการปรับเปลี่ยนเครื่องมือและวิธีการ ประเมิน โดยเน้นที่การประเมินตามสภาพจริงและประเมินคุณลักษณะมากกว่าการทดสอบแบบปรนัย เพียงอย่างเดียว (ประเวศ วะสี, 2560) ดังนี้

1) การประเมินคุณธรรม ใช้เครื่องมือที่เน้นการประเมินเชิงพฤติกรรม การสังเกตอย่างเป็นระบบ และการประเมินจากเพื่อนในสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันของ โรงเรียน

2) แพ้ผสมผสานเชิงจริยธรรม ให้ผู้เรียนรวบรวมหลักฐานที่แสดงถึงการตัดสินใจเชิง จริยธรรม การทำความดี หรือการแก้ปัญหาความขัดแย้งในรูปแบบที่แสดงออกถึงความเข้าใจใน หลักธรรม

3) การสะท้อนคิด ส่งเสริมให้ผู้เรียนเขียนบันทึกหรือรายงานการสะท้อนคิด เกี่ยวกับ ประสบการณ์การเรียนรู้และพฤติกรรมของตนเอง เพื่อประเมินระดับ จิตสำนึก และการพัฒนาตนเอง ตามหลักธรรม

4) การประเมินเชิงองค์รวม สถาบันการศึกษาควรกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ให้น้ำหนัก ที่เท่าเทียมกันระหว่าง ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งเสริมการ พัฒนาที่สมดุลของผู้เรียนอย่างแท้จริง

7. สรุป

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการวัดและประเมินผลของสถาบันการศึกษาไทย โดยชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันยังคงเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเชิงวิชาการเป็นหลัก ซึ่งไม่ครอบคลุมต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกของผู้เรียนอย่างรอบด้าน การบูรณา การหลักพุทธธรรม เช่น ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยมรรคมีองค์ 8 จึงเป็นแนวทางสำคัญใน การปรับปรุงกระบวนการประเมินให้สอดคล้องกับเป้าหมายการผลิตบัณฑิตที่สมบูรณ์ แนวทางการ ประเมินที่เสนอแนะจึงเน้นการประเมินแบบองค์รวม และการประเมินตามสภาพจริง รวมถึงการใช้ เครื่องมือที่เน้นการประเมินเชิงคุณภาพ เช่น การประเมินคุณธรรม แพ้ผสมผสานเชิงจริยธรรม และ การสะท้อนคิด (ซึ่งจะส่งเสริมการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและการพัฒนาตนเองของผู้เรียนในทุกมิติ การนำ หลักธรรมเหล่านี้มาใช้นอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาแล้ว ยังนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความ สมดุลและมีความสุขยิ่งขึ้นด้วย

8. บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด.
- นันทน์ภัส พิมพ์กรกิติกุล. (2022). แนวทางการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2. **วารสารพุทธสังคมวิทยา**, 7(4). 1-10.
- ประเวศ วะสี. (2560). ความสำคัญของการบูรณาการธรรมะในการศึกษา. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ**. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 36). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- ลักขณา สริวัฒน์. (2553). **จิตวิทยาการทำงานในชุมชน**. มหาสารคาม : ธนภรณ์การพิมพ์.
- สมศักดิ์ บุญปู. (2558). **การพัฒนาการศึกษาพุทธศาสนาในประเทศไทย**. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). **A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives**. New York : Longman.
- Jones, M. E. (2013). **Buddha's beacon & the long shadow of Thai culture: Spirituality and education in Thailand**. In Watson, J., de Souza, M. & Trousdale, A. (Eds.), **Global Perspectives on Spiritual Education**. New York, NY : Routledge, Taylor and Francis.